

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ**

АХУНЗЯНОВ Олександр Валерійович

УДК 330.342:334.012.64 (005.33)

**РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СТРУКТУРІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Краматорськ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ).

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент
Шкрабак Ірина Володимирівна,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ),
професор кафедри економіки підприємства.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Коренюк Петро Іванович**,
Дніпродзержинський державний технічний університет Міністерства освіти і науки
України (м. Кам'янське), завідувач кафедри менеджменту організацій і
адміністрування.

кандидат економічних наук **Бурцева Олена Єгорівна**, ДВНЗ «Донецький
національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України
(м. Покровськ), доцент кафедри обліку, фінансів та економічної безпеки.

Захист дисертації відбудеться *28 жовтня 2016 року о 10:00* на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 12.105.03 у Донбаській державній машинобудівній
академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ,
бул. Машинобудівників, 39а, ауд. 6220.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донбаської державної
машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313,
м. Краматорськ, вул. Академічна (Шкадінова), 72.

Автореферат розісланий *27 вересня 2016 року*.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук, доцент

Г. В. Тельнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Національні інноваційні системи (НІС) відіграють провідну роль у забезпеченні стрімкого розвитку національних економік провідних країн Європи і світу. За даними Європейського інноваційного табло за рівнем інноваційного розвитку Україна на даний час перебуває у групі «країн, що рухаються навздогін» – останній групі за рівнем інновативності економіки. Шляхи і напрями розбудови вітчизняної НІС не відповідають світовим тенденціям і закономірностям становлення економіки знань, інформаційного суспільства, нових форм взаємодії економічних суб'єктів. На початок 2015 р. кількість інноваційно активних промислових підприємств в Україні не перевищувала 16,1 %, що є вкрай недостатнім для забезпечення переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку, загрожуючи консервуванням застарілих технологічних укладів, остаточною втратою конкурентоспроможності національної економіки, збільшенням відставання у рівнях соціального та економічного розвитку від провідних країн Європейського Союзу і світу.

Мале підприємництво (МП) традиційно виступає одним з акселераторів інноваційного розвитку успішних економік, про що переконливо свідчить зв'язок між часткою МП у структурі економіки та рейтингом країни за Глобальним Інноваційним Індексом (ГІІ), в якому Україна у 2015 р. посіла 64-ту сходинку, а за індексами розвитку інститутів та інноваційної інфраструктури – 98-му і 112-ту позиції відповідно. У світі МП є одним з найдинамічніших елементів в структурі НІС, виступаючи ланкою як підсистеми генерації, трансформації і розповсюдження нового знання, так і інноваційної інфраструктури. Гнучкість організаційно-структурних форм МП, його ринкова мобільність, здатність до утворення мережових структур роблять розвиток МП обов'язковою умовою трансформації вітчизняної НІС у наступну еволюційну форму – «потрійну спіраль», іманентно притаманну інформаційному суспільству й економіці знань.

Теоретико-методологічні основи розвитку НІС закладені науковими працями Іцковіца Г. [*Etzkowitz H.*], Лейдесдорфа Л. [*Leydesdorff L.*], Лундвалла Б.-А. [*Lundvall B.-A.*], Нелсона Р. [*Nelson R.*], Фрімена К. [*Freeman C.*], Бунчук М., Буняка Н., Григи В., Іванова В., Крапивного І., Побірченка В., Федірка О., Федулової Л., Чикаренка І., Яремко Л. та ін. Проблемам розвитку МП, в тому числі в структурі НІС, присвячені роботи таких науковців, як: Гелбрейт Дж. [*Galbraith J.*], Кантільон Р. [*Cantillon R.*], Найт Ф. [*Knight F. H.*], Тюнен І. [*von Thünen J.*], Шумпетер Й. [*Schumpeter J.*], Бублик С., Варналій З., Дежина І., Зянько В., Мочерний С. та ін. Конкретизацію шляхів та інструментарію розвитку МП як елементу НІС здійснено у роботах таких вчених, як: Березняк Н., Бурцева О., Дорошко О., Каїра З., Коренюк П., Січкаренко К., Турченко Д., Харченко О., Чухрай Н., Шкрабак І. тощо. Разом з тим, попри наявність чималої кількості напрацювань з проблем розвитку МП у структурі НІС, варто відзначити, що потребують подальшого дослідження і обґрунтування наукові питання щодо формування інституціональних передумов розвитку МП в структурі НІС, обґрунтування концептуальних засад розбудови НІС України на основі розвитку

МП, удосконалення методичних підходів до розвитку МП як елемента вітчизняної НІС, поліпшення організаційно-правового забезпечення регулювання розвитку МП в структурі НІС України, що й обумовлює актуальність теми дисертації, постановку її мети та завдань, вибір методів дослідження, визначення його об'єкта і предмета, а також структуру роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Донбаської державної машинобудівної академії МОН України за темою: «Трансформаційні перетворення господарської системи у контексті глобалізаційних змін: еволюція та управління» (номер державної реєстрації 0114U003939, 2014–2016 рр.), в межах якої автором обґрунтовано концептуальні положення і цілі структурно-функціональної трансформації НІС на засадах розвитку МП, а також за темою: «Механізми забезпечення соціальної відповідальності бізнесу: мікро- і макрорівень» (реєстраційний номер 0115U004738, 2015–2016 рр.), в рамках якої автором визначено вплив стану і тенденцій розвитку МП в структурі НІС України на показники її соціально-економічного розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є поглиблення теоретичних засад, удосконалення методичних підходів і організаційних положень розвитку МП як основи розбудови інноваційної інфраструктури і формування мережевих структур в процесі трансформації НІС України до моделі «потрійна спіраль».

Для досягнення мети вирішено такі *завдання*:

узагальнити теоретичні підходи до розуміння сутності НІС і ролі МП у її структурному розвитку;

систематизувати і розвинути методичні засади структурної трансформації НІС на основі розвитку МП;

визначити стан і тенденції динаміки розвитку МП, його впливу на показники інноваційного розвитку країни;

виявити інституціональні передумови розвитку МП в структурі НІС;

обґрунтувати концептуальні положення розбудови НІС України на засадах розвитку МП;

поглибити методичні засади державного регулювання розвитку МП як елемента НІС;

удосконалити організаційно-правове забезпечення розвитку МП в структурі НІС України.

Об'єктом дослідження є процеси регулювання структурної розбудови НІС України на засадах розвитку МП.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні основи, методи, інструменти і важелі стимулювання розвитку МП в структурі НІС України.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення теорії інновацій, неоінституціоналізму, теорії економічної динаміки і підприємницької функції, напрацювання вітчизняних та закордонних вчених в сфері державної політики регулювання інноваційного розвитку національної економіки. Для розв'язання поставлених в дисертації завдань було використано сучасні методи наукового дослідження: *абстрактно-логічний*

метод, узагальнення (для визначення теоретичних підходів до розуміння сутності НІС і ролі МП у її розвитку); *аналіз та синтез, структурна декомпозиція* (для розвитку методичних засад структурної трансформації НІС на основі розвитку МП); *статистичний аналіз, рангова кореляція Спірмена* (для виявлення стану і тенденцій розвитку МП, їх впливу на показники інноваційного розвитку країни); *групування, статистичний і порівняльний аналіз* (для визначення інституціональних передумов розвитку МП в структурі НІС); *системний підхід, структурно-функціональний метод, ієрархічне упорядкування* (для обґрунтування змісту концептуальних положень розбудови НІС України на засадах розвитку МП), *ситуаційний підхід, структурний синтез, індукція і дедукція* (для удосконалення методичних засад державного регулювання розвитку МП як елемента НІС); *програмно-цільовий* (для удосконалення організаційно-правового забезпечення розвитку МП в структурі НІС України). *Інформаційною базою* виконання роботи виступили наукові доробки вітчизняних та закордонних вчених, матеріали Державної служби статистики України, аналітичні матеріали вітчизняних та міжнародних дослідницьких і рейтингових організацій, правові акти України у сфері регулювання МП та інноваційної діяльності, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних засад, удосконаленні методичних підходів і організаційних положень щодо розвитку МП в структурі НІС. Основні положення, які відображають наукову новизну дослідження, полягають у такому:

вперше:

запропоновано концептуальні положення розвитку МП в структурі вітчизняної НІС, сформовані відповідно до вихідного теоретико-методологічного постулату, сформульованого як випереджувальний підхід до структурної і функціональної трансформації НІС України до моделі «потрійна спіраль» за рахунок регулювання розвитку МП як її елемента шляхом забезпечення інституціональних передумов становлення мережевих структур як основи інтеграції елементів НІС та безперервності процесу «генерація знань – впровадження інновацій», які розкриті на методичному, інструментальному й організаційному рівнях; це дозволить структурувати цілі і засоби державного регулювання розвитку МП як елемента НІС;

удосконалено:

науковий підхід до реалізації цілей структурної трансформації НІС за рахунок обґрунтування принципів забезпечення інституціональних передумов розвитку МП як її елемента, до яких віднесено: формування дієвих мережевих структур за рахунок стимулювання підприємницької ініціативи; територіально-галузовий підхід у формуванні кластерної політики держави; програмно-цільовий метод регулювання розвитку МП в структурі НІС; розширення комплексу економічних методів регулювання розвитку МП як елемента НІС; пріоритетність розвитку інститутів спільного інвестування інноваційного МП, що дозволить створити інституціонально-структурний базис переходу до реалізації моделі НІС «потрійна спіраль» в Україні;

методичні положення щодо державного регулювання структурно-функціонального розвитку НІС на основі диференціації методів та інструментів державної політики стимулювання розвитку МП за трьома пріоритетними напрямками

і методичного підходу до формування мережевої підприємницької структури, що забезпечує концентрацію фінансових і організаційних ресурсів держави на реалізації визначеного комплексу цілей;

організаційно-правове забезпечення розвитку МП в структурі НІС України шляхом визначення напрямів розширення правового поля впровадження випереджувального підходу до розбудови вітчизняної НІС за моделлю «потрійна спіраль» і поліпшення організаційних засад його реалізації на основі програмно-цільового методу, що сприятиме підвищенню системності і результативності державного регулювання інноваційного розвитку національної економіки;

дістали подальшого розвитку:

обґрунтування ролі і місця МП у розвитку НІС на основі визначення головної цілі її структурного розвитку – забезпечення реалізації основної мети і функцій НІС України шляхом підвищення її адаптивності до тенденцій і закономірностей розвитку макро- і мегаекономічної систем за рахунок оптимізації структури і випереджувального підходу до реалізації моделі «потрійна спіраль» на засадах розвитку МП, яка конкретизована у підцілях другого рівня; це дозволить підвищити результативність державного регулювання інноваційних процесів в Україні;

теоретико-методичний підхід до розбудови НІС шляхом стимулювання розвитку МП, в якому передбачено чотири основні етапи (аналітико-прогностичний, концептуально-стратегічний, регуляторний, моніторинговий) і виділено ключові сфери стимулювання діяльності суб'єктів МП на різних фазах, стадіях та етапах життєвого циклу інноваційного продукту (ЖЦП), що надає можливість підвищити обґрунтованість управлінських рішень в процесі державного програмування розвитку МП як елементу НІС;

інформаційно-аналітичне забезпечення виявлення проблем розвитку МП як елементу НІС України на основі аналізу його якісних і кількісних параметрів, тенденцій динаміки, впливу на показники інноваційного розвитку країни із застосуванням методу рангової кореляції Спірмена, що надає можливість підвищити достовірність результатів моніторингу і прогнозування результатів реалізації інноваційної політики держави, стратегії її інноваційного розвитку;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та науково-методичні положення, викладені в дисертації, доведено до рівня практичних рекомендацій щодо державного програмування розвитку МП як елементу структури НІС України і впроваджено у діяльність Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України VIII скликання при підготовці Проекту Постанови про рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» (довідка від 19.01.2016 р. № 02-186), Департаменту економіки Донецької обласної державної адміністрації при розробці Регіональної програми розвитку малого і середнього підприємництва Донецької області на 2015-2016 рр. (довідка від 09.12.2015 р. № 02-12/744), Інституту економіки промисловості НАН України при підготовці Національної доповіді «Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі» (довідка від 18.03.2016 р. № 01-05/201). Окремі теоретичні і методичні положення дисертаційної роботи використані в навчальному процесі Донбаської державної

машинобудівної академії при викладанні дисциплін «Державне регулювання економіки», «Інноваційний менеджмент» (довідка від 02.11.2015 р. № 036-05/1216).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій наведено авторські положення, висновки і рекомендації щодо розвитку МП в структурі НІС України. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації наведено лише результати, отримані особисто автором; їх зміст конкретизовано в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації доповідалися і дістали схвалення на науково-практичних конференціях різного рівня: «*Dez voltarea sistemelor sociale și economice într-un mediu competitiv lanivel global*» (м. Кишинев, Молдова, 2016 р.); «Економіко-культурологічне позиціонування України в світовому глобалізованому просторі» (м. Кошице, Словаччина, 2016 р.); «Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності» (м. Кременчук, 2015 р.); «Маркетинг на міжнародних ринках товарів і послуг: глобальні аспекти» (Україна – Словаччина, 2012 р.); «Маркетинг-дайджест» (м. Донецьк, 2011 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано у 13 наукових працях: шість статей у наукових фахових виданнях України; одна стаття – у виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз; п'ять публікацій у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,95 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належить 4,55 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (198 найменувань на 23 сторінках), 4 додатки (на 12 сторінках), містить 22 таблиці і 15 рисунків. Повний обсяг роботи становить 211 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методологічні основи розвитку малого підприємництва як елементу НІС**» узагальнено теоретичні підходи до розуміння сутності національної інноваційної системи та її структурного розвитку; визначено роль МП у розвитку НІС; розвинуто теоретико-методичний підхід до структурної трансформації НІС на засадах розвитку МП.

Теоретичні основи розуміння сутності, закономірностей формування і розвитку НІС, закладені ідеями К. Фрімена, Б.-А. Лундвала, Р. Нелсона, розвинуті і конкретизовані у руслі сучасних шкіл і концепцій економічної теорії, менеджменту, державного управління, дозволяють виділити два теоретичні підходи до визначення поняття «національна інноваційна система»: державницький (через систематичні зв'язки і вплив державної політики у сфері науково-технологічного, інноваційного, соціального й економічного розвитку країни з інститутами й інституціями генерації, трансформації і реалізації нового знання) і структурний (через певним чином упорядковану сукупність її елементів і складників, а також взаємозв'язків між ними, що визначають найбільш істотні функціональні властивості системи).

За результатами аналізу сутності і ключових рис існуючих моделей НІС – євроатлантичної, східно-азійської, альтернативної і «потрійної спіралі» – обґрунтовано, що остання є об'єктивно зумовленим результатом еволюційного

розвитку НІС з повним життєвим циклом інновацій і передбачає відмову від жорсткої ієрархічної структури НІС на користь мережевої під впливом процесів розбудови економіки знань, інформаційного суспільства, паритетних засад взаємодії держави, науки і бізнесу. Вітчизняна НІС, яка розвивається у рамках євроатлантичної моделі, не досягла оптимальних її характеристик, однак процеси світової глобалізації, інтеграції у сфері науково-технологічної й інноваційної діяльності, безальтернативність інноваційного шляху економічного розвитку країни вимагають оновлення підходів до розбудови НІС з метою створення умов для виникнення і становлення мережевих структур всередині існуючої ієрархічної.

Сформульовано головну ціль структурної трансформації вітчизняної НІС: забезпечення реалізації основної мети і функцій НІС України шляхом підвищення її адаптивності до тенденцій і закономірностей розвитку макро- і мегаекономічної систем за рахунок оптимізації структури і випереджувального підходу до реалізації моделі «потрійна спіраль». Головна ціль конкретизована у цілях другого рівня:

забезпечення інституціонального розвитку інноваційної складової національної економіки;

розвиток організаційних форм взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності;

розгалуження і зміцнення міжнародних зв'язків на рівні суб'єктів інноваційної діяльності;

поєднання принципів цілеспрямованої інституціональної організації ієрархічних структур і самоорганізації з утворенням тимчасових структур і мереж задля кооперації в рамках конкретних інноваційних проектів;

стимулювання утворення локальних інноваційних мережевих структур як основи трансформації ієрархічної організаційної структури НІС на мережеву;

перегляд стратегічних пріоритетів і концепції розвитку НІС, реконфігурація механізмів їх реалізації.

Визначені цілі актуалізують потребу в задіянні ринкових механізмів активізації і регулювання інноваційних процесів, що вимагає розгалуження і зміцнення горизонтальних зв'язків в структурі НІС, забезпечення «рухливості» її інституціонально-структурної організації.

Положення теорії інноваційного розвитку і теорії підприємницької функції, особливості МП як економічного феномену і форми господарської діяльності дозволили обґрунтувати роль і місце МП у реалізації цілей структурного розвитку НІС і визначити ключові сфери стимулювання діяльності суб'єктів МП за етапами ЖЦП (табл. 1).

Узагальнення світового досвіду розбудови НІС і методів та інструментів стимулювання розвитку МП як її складової дозволили встановити, що прямі бюджетні витрати на розвиток МП здійснюються на принципах відшкодування за результатами. Бюджетні дотації і субсидії надаються здебільшого на підготовку кадрів, закупку малими підприємствами об'єктів інтелектуальної власності, технологій і обладнання для виробництва інноваційної продукції. Методи й інструменти непрямого державного регулювання розвитку малого інноваційного підприємництва як елементу НІС, в першу чергу – податкова політика, застосовуються для стимулювання виконання НДДКР, впровадження технологічних

інновацій, стимулювання промислової кооперації, модернізації підприємства, освоєння випуску нових товарів, а також раціонального використання енергії. Додатково важелі податкової політики можуть застосовуватися для підтримки малого підприємництва в окремих галузях економіки або на територіях пріоритетного розвитку.

Таблиця 1

Ключові сфери стимулювання діяльності суб'єктів МП за етапами ЖЦП

Фази ЖЦП	Стадії ЖЦП	Етапи ЖЦП	Види діяльності малого інноваційного підприємництва
Позацикловий базисний період: продукування фундаментальних знань			Виробнича (<i>освітня, дослідницька</i>); посередницька (<i>інформаційна, маркетингова</i>)
Доринкова	Зародження	Народження ідеї, її експертна оцінка	Виробнича (<i>дослідницька, проектно-конструкторська, технологічна, експертна</i>); посередницька (<i>інформаційна</i>)
		Аналіз ринкових можливостей	Посередницька (<i>інформаційна, маркетингова, консалтингова</i>)
		Прикладні дослідження і розробки	Виробнича (<i>дослідницька, проектно-конструкторська, технологічна, експертна</i>); посередницька (<i>інформаційна</i>); фінансова (<i>кредитування</i>); страхова (<i>страхування ризиків</i>)
		Створення дослідного зразка, пробний маркетинг	Виробнича (<i>виробництво, проектно-конструкторська, технологічна, експертна</i>); посередницька (<i>інформаційна, маркетингова, консалтингова</i>); фінансова (<i>кредитування</i>); страхова (<i>страхування ризиків</i>)
Ринкова	Зростання	Комерційне виробництво	Виробнича (<i>виробництво</i>); посередницька (<i>консалтингова</i>); фінансова (<i>кредитування</i>); страхова (<i>страхування ризиків</i>)
		Виведення продукту на ринок	Виробнича (<i>виробництво</i>); комерційна (<i>реалізація, розподілення, споживання</i>); посередницька (<i>маркетингова, консалтингова</i>); фінансова (<i>кредитування</i>); страхова (<i>страхування ризиків</i>)
	Насичення	Швидке зростання продажів	Виробнича (<i>виробництво</i>); комерційна (<i>реалізація, розподілення, споживання</i>); посередницька (<i>маркетингова, консалтингова</i>)
		Стабілізація продажів	Виробнича (<i>виробництво</i>); комерційна (<i>реалізація, розподілення, споживання</i>); посередницька (<i>маркетингова, консалтингова</i>)
		Спад	Рутинізація

На підставі викладеного розвинуто теоретико-методичний підхід до структурної трансформації НІС на основі розвитку МП, сутність якого розкривається через зміст його основних етапів:

аналітико-прогностичний (виявлення поточного стану і тенденцій розвитку інноваційних процесів в національній економіці, їх впливу на макроекономічні

показники країни, просторової локалізації, концентрації за окремими видами економічної діяльності (ВЕД), стану і динаміки розвитку МП у розрізі ВЕД і окремих територій, передумов формування локальних інноваційних мереж);

концептуально-стратегічний (уточнення концепції розбудови НІС і стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності, визначення ключових напрямів інтеграції вітчизняної НІС у регіональні і світову інноваційні мережі, сприяння розвитку інноваційної інфраструктури, виникненню і становленню мережевих структур на основі виробничої спеціалізації та (або) територіальної локалізації інноваційних процесів);

регуляторний (оновлення державної політики у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку економіки країни, державне програмування розвитку МП як елементу НІС з диференціацією інструментарію підтримки МП залежно від стану і структури територіальних і галузевих інноваційних систем, напрямів стимулювання розвитку МП за етапами ЖЦП);

моніторинговий (розробка і реалізація комплексу наукових, методичних, організаційних та інших засобів з метою систематичного контролю за станом структурного розвитку НІС за результатами реалізації державної, державних цільових і галузевих програм підтримки МП).

У другому розділі **«Стан і закономірності розвитку малого підприємництва в структурі НІС України»** виконано діагностику стану МП і його впливу на розвиток НІС України, визначено і систематизовано інституціональні передумови розвитку МП як елементу НІС.

Активне становлення і розвиток малого підприємництва в Україні фактично розпочалися одразу з набуттям незалежності. Суб'єкти МП утворюють усе різноманіття організаційно-правових форм господарювання. Основні кількісні і структурні показники малих підприємств і фізичних осіб-підприємців (ФОП) (табл. 2) свідчать про їх вагому частку в структурі економіки країни.

На початок 2015 р. у розрізі окремих ВЕД найменша частка МП спостерігалася у промисловості (20,9 % малих, з яких 67,9 % – мікропідприємства), а також таких ВЕД, як транспорт, складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність (17,6 % та 74,7 % відповідно) і фінансова і страхова діяльність (15,1 % та 77,6 %); найбільша – у таких ВЕД, як: надання інших видів послуг (92,8 % та 86,2 %); операції з нерухомим майном (91,1 % та 89,4 %); професійна, наукова та технічна діяльність (97,9 % та 88,8 %); інформація та телекомунікації (97,8 % та 83,4 %); освіта (96,3 % та 80,9 %). Концентрація малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб населення має тенденцію до зростання: з 78,2 од. у 2009 р. до 89,5 од. на початок 2015 р. Однак внесок малих підприємств у додану вартість за витратами виробництва за 2014 р. не перевищував 15,7 %. Частка мікропідприємств у загальній сукупності підприємств становить більше 80 %, однак вони забезпечують лише 4,3% доданої вартості підприємств. Промисловість традиційно забезпечує найбільшу частку доданої вартості – 31,6 %, на другому місці оптова і роздрібна торгівля (22,8%), далі – транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (9,7 %), фінансова і страхова діяльність – (7,6 %), професійна, наукова та технічна діяльність (6,8 %). Решта секторів забезпечує від 0,1 % до 5,1 %.

Основні кількісні і структурні показники розвитку малого підприємництва та інноваційного розвитку країни

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Кількість суб'єктів МП:</i>						
підприємства: %	16,1	16,3	20,8	21,5	21,5	16,7
на 10000 осіб насел.	81	83	82	80	86	79
ФОП: %	82,5	82,7	77,9	77,2	77,2	82,3
на 10000 осіб насел.	389	394	290	271	292	370
<i>Кількість зайнятих працівників</i>						
Підприємства, тис. осіб	7413	7504,6	7348,9	7232,9	6984,3	5831
у % до загального	69,5	69,7	72,3	72,7	71,8	67,2
ФОП, тис.	2755	2814,5	2371,4	2270,9	2322,6	2498,2
у % до загального	25,9	26,1	23,3	22,9	23,9	28,8
<i>Кількість найманих працівників</i>						
Підприємства, тис	7212	7389,7	7272,8	7137,1	8671,2	5731,5
у % до загального	83	83,5	83	82,9	83	82,1
ФОП, тис.	991,6	1009,4	1045,5	1042,7	993,8	907,2
у % до загального	11,2	11,4	11,9	12,1	12	13
<i>Обсяги реалізованої продукції</i>						
підприємства, млн. грн	3128897	3174353	3763739	3972099	3819353	3815121
у % до загального	87,9	88,3	89,6	88,8	88,1	88
ФОП, млн. грн	228913	230418,2	211215,8	256649,2	284238	289042
у % до загального	6,2	6,4	5	5,7	6,6	6,7
Обсяги реалізованої інноваційної продукції, по Україні, млн. грн	32779	33697,6	42386,7	36157,7	35891,6	25669
Впроваджено нових технологічних процесів	1997	2043	2510	2188	1576	1743
Освоєно виробництво інноваційної продукції, найменувань	2315	2408	3238	3403	3138	3661

На частку малих підприємств припадає 17,2 % обсягів реалізованої продукції, з них 5,7 % – на частку мікропідприємств. Найбільший внесок у формування сукупного обсягу реалізації продукції МП роблять малі підприємства за ВЕД: надання інших послуг (70,5 %), освіта (58,5 %), операції з нерухомим майном (58,2 %), найменший – промисловість (5,4 %). Такий ВЕД, як професійна, наукова та технічна діяльність дає 18,2 % сукупного обсягу реалізації продукції. Частка як технологічно інноваційних, так і нетехнологічно інноваційних підприємств серед МП дуже незначна (табл. 3).

Встановлено, що кількісні показники розвитку малих підприємств і збільшення їх частки у структурі МП має досить щільний прямий зв'язок із зростанням обсягів реалізованої інноваційної продукції, однак кількість впроваджених нових технологічних процесів і кількість видів освоєної інноваційної продукції від тих же факторів залежить значно менше. Зростання кількості ФОП

справляє позитивний ефект на показники інноваційної діяльності, а от зростання їх питомої ваги у структурі економіки – негативний.

Таблиця 3

Розподіл підприємств за типами інновацій та кількістю працюючих, %

	Обстежені підприємства, усього	З них інноваційно активні	У тому числі запроваджували				
			технологічні інновації	технологічні та нетехнологічні інновації	нетехнологічні інновації	Разом впроваджували технологічні інновації	Разом впроваджували нетехнологічні інновації
Усього	100,0	14,6	6,0	3,5	5,1	9,5	8,6
у. т.ч. до 49 осіб	100,0	11,3	4,0	2,3	5,0	6,3	7,3
50–249 осіб	100,0	19,7	9,6	4,8	5,3	14,4	10,1
250 осіб і більше	100,0	38,8	18,1	14,8	5,9	32,9	20,7

Нерівномірним є також розподіл малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб населення по регіонах України. Задля встановлення тісноти зв'язку цього фактору з показниками розвитку інноваційних процесів у регіонах був застосований метод рангової кореляції Спірмена, який показав, що лише три параметри мають статистично значущий зв'язок з рівнем концентрації малих підприємств по регіонах з рівнем значущості 5% (табл. 4).

Таблиця 4

Результати оцінки рангової кореляції Спірмена між кількістю малих підприємств на 10 тис. населення регіонів і показниками їх інноваційної діяльності станом на 01.01.2015 р.

Показник	r_s	$T_{кр}$	Інтерпретація результатів
Кількість промислових підприємств, які впроваджували інновації, од.	0,5769	0,336	підтверджує зростання
Освоєння інноваційної продукції, видів	0,6932	0,332	підтверджує зростання
Впровадження технологічних процесів, кількість.	0,4301	0,399	підтверджує зростання

Результати дослідження свідчать про те, що розвиток МП сприяє зростанню інноваційної активності промислових підприємств, що супроводжується збільшенням обсягів реалізованої інноваційної продукції, яке, однак, досягається більшою мірою зростанням обсягів її виробництва, а не кількості освоєних нових видів інноваційної продукції. Впровадження організаційних і маркетингових інновацій має спорадичний характер і не має статистично значущого зв'язку з концентрацією МП за регіонами, однак кількість впроваджених нових технологічних процесів є найвищою у тих регіонах, де вони супроводжувалися організаційними інноваціями.

Обґрунтовано, що ключовими напрямками вивчення інституціональних передумов розвитку МП як елементу НІС мають стати: розвиненість інноваційної

інфраструктури; ступінь розвитку інтегрованих структур і партнерських зв'язків в сфері інноваційної діяльності; економічні методи державного стимулювання інноваційного МП; рівень розвитку системи позабюджетних установ фінансової підтримки інноваційного МП. Аналіз показав, що інноваційна інфраструктура України характеризується недостатньою розвиненістю і територіальною нерівномірністю. Найбільш поширеними типами об'єктів інноваційної інфраструктури в Україні згідно статистичних даних є: наукові і навчальні центри (102), центри комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності (36), науково-навчально-виробничі комплекси (34); інноваційні центри (22), інноваційні бізнес-інкубатори (21).

Разом з тим, дослідження не виявило статистично значущого взаємозв'язку між кількістю малих підприємств в розрізі регіонів, кількістю ФОП та кількістю об'єктів інноваційної інфраструктури. З 16 українських технопарків функціонують лише 8, які створені на базі великих наукових центрів чи ВНЗ, що мають потужні наукові підрозділи, відповідають вимогам Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» і користуються спеціальними пільгами та державною підтримкою. Понад 99 % реалізації інноваційної продукції припадає на три технопарки, створені на базі установ НАН України.

Участь вітчизняних суб'єктів інноваційної діяльності (включаючи інфраструктурні) у міжнародних інтегрованих інноваційних структурах з підтримки інноваційного МП має епізодичний характер, а розвиток ділових мереж і партнерств, стратегічних альянсів і союзів у сфері інноваційного бізнесу перебуває на етапі перманентного становлення. Податкові пільги для розвитку інноваційного МП практично скасовані, а кредитні, митні, амортизаційні та інші пільги мають обмежений характер і не справляють системного впливу на стан і динаміку розвитку МП. Венчурні фонди, які в провідних країнах світу є основним джерелом фінансування інноваційної діяльності, зокрема в секторі МП, в Україні використовуються переважно для оптимізації управління активами і зниження податкового навантаження, тобто, вітчизняні венчурні інститути спільного інвестування (ІСІ) виступають переважно механізмом оптимізації оподаткування. На підставі викладеного сформульовані принципи забезпечення інституціональних передумов переходу до моделі НІС «потрійна спіраль».

В третьому розділі **«Шляхи забезпечення розвитку малого підприємництва як елементу національної інноваційної системи України»** запропоновано концептуальні положення розвитку МП в структурі НІС, удосконалено методичні засади й організаційно-правове забезпечення державного регулювання розвитку МП в структурі НІС України.

В роботі запропоновано і обґрунтовано концептуальні положення розвитку МП і в структурі вітчизняної НІС, які, на відміну від існуючих, спрямовані на забезпечення випереджувального підходу до структурно-функціональної трансформації НІС України до моделі «потрійна спіраль» відповідно до визначених в роботі цілей, принципів і етапів структурної розбудови вітчизняної НІС за рахунок розвитку МП (рис. 1).

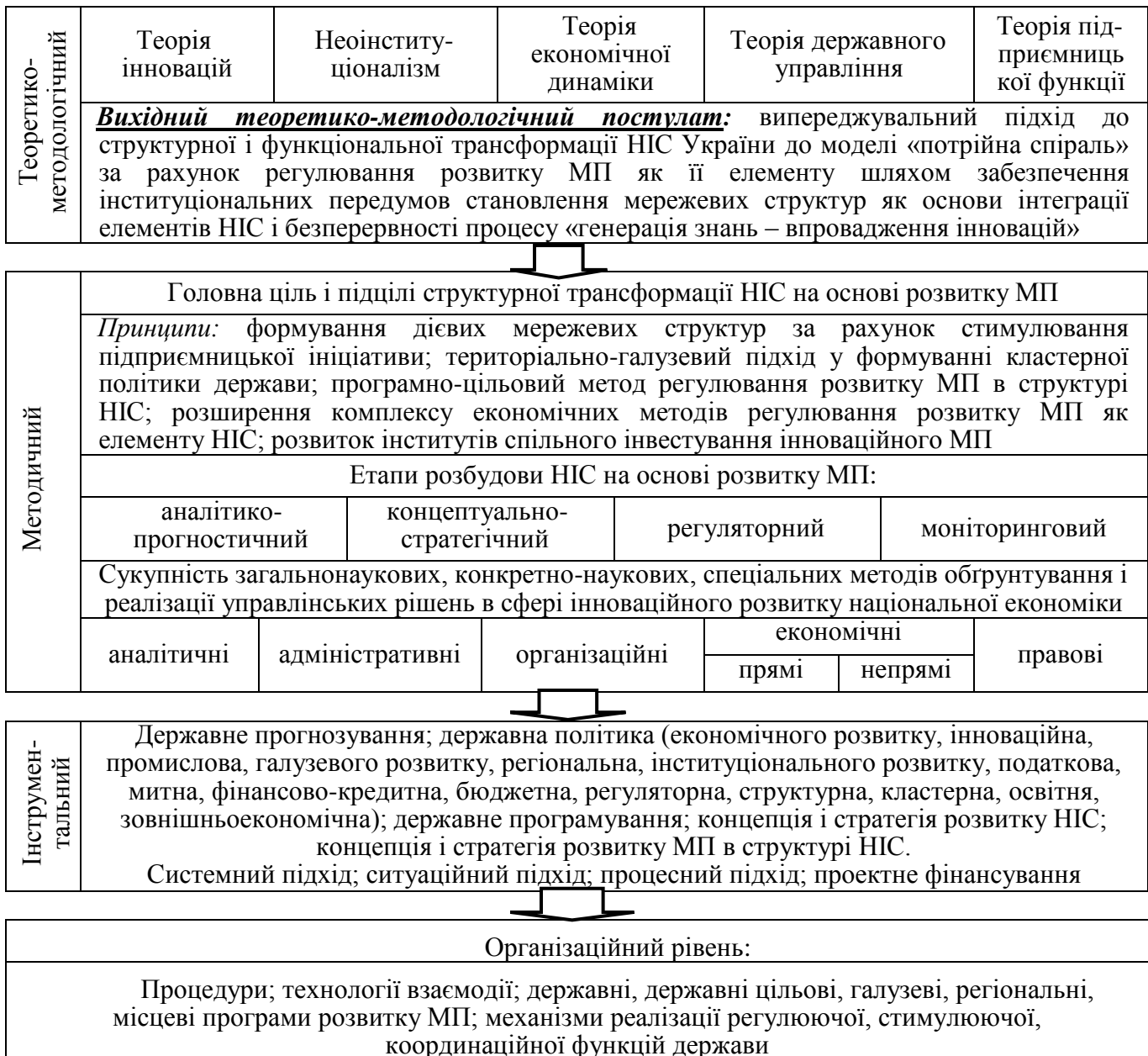

Рис. 1. Концептуальні положення розвитку МП в структурі НІС України

Відповідно до запропонованих концептуальних положень обґрунтовано, що регіонально-галузевий підхід до розвитку МП в структурі НІС України має передбачати диференціацію методів і інструментів державної політики щодо підтримки МП з метою:

формування різних типів мережових структур залежно від стратегічних орієнтирів територіального і галузевого розвитку, інноваційного потенціалу регіону і галузей господарювання, стратегічних і довгострокових пріоритетів інноваційної діяльності в Україні;

створення інституціональних, організаційних і правових передумов розвитку МП як структурних ланок НІС, що забезпечують інтегрування існуючих науково-освітніх, науково-виробничих і освітньо-бізнесових мереж України;

утворення суб'єктами МП мережових структур як основи формування інноваційних кластерів різних типів залежно від особливостей регіонального розвитку і галузевої структури регіональних економік.

Запропоновано методичний підхід до формування мережевої підприємницької структури (МПС) (рис. 2), який дозволяє диференціювати засоби сприяння цьому процесу шляхом державної підтримки розвитку МП на пріоритетних напрямках на різних етапах.

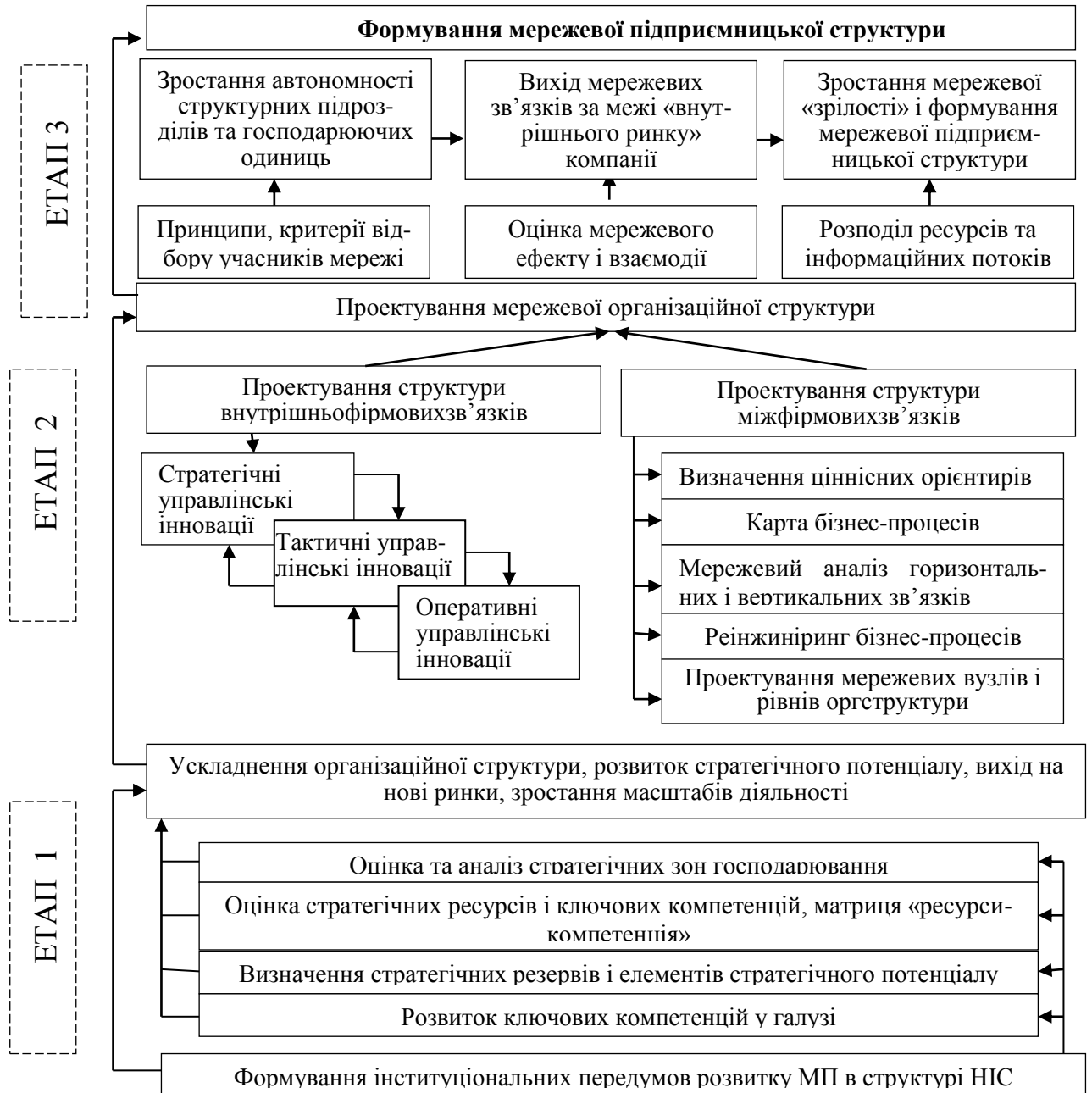

Рис. 2. Методичний підхід до формування мережевої підприємницької структури

Реалізація запропонованих концептуальних положень розвитку МП в структурі НІС України потребує удосконалення комплексу організаційних і правових засад, спрямованих на забезпечення випереджувального підходу до розбудови вітчизняної НІС за моделлю «потрійна спіраль» (рис. 3).

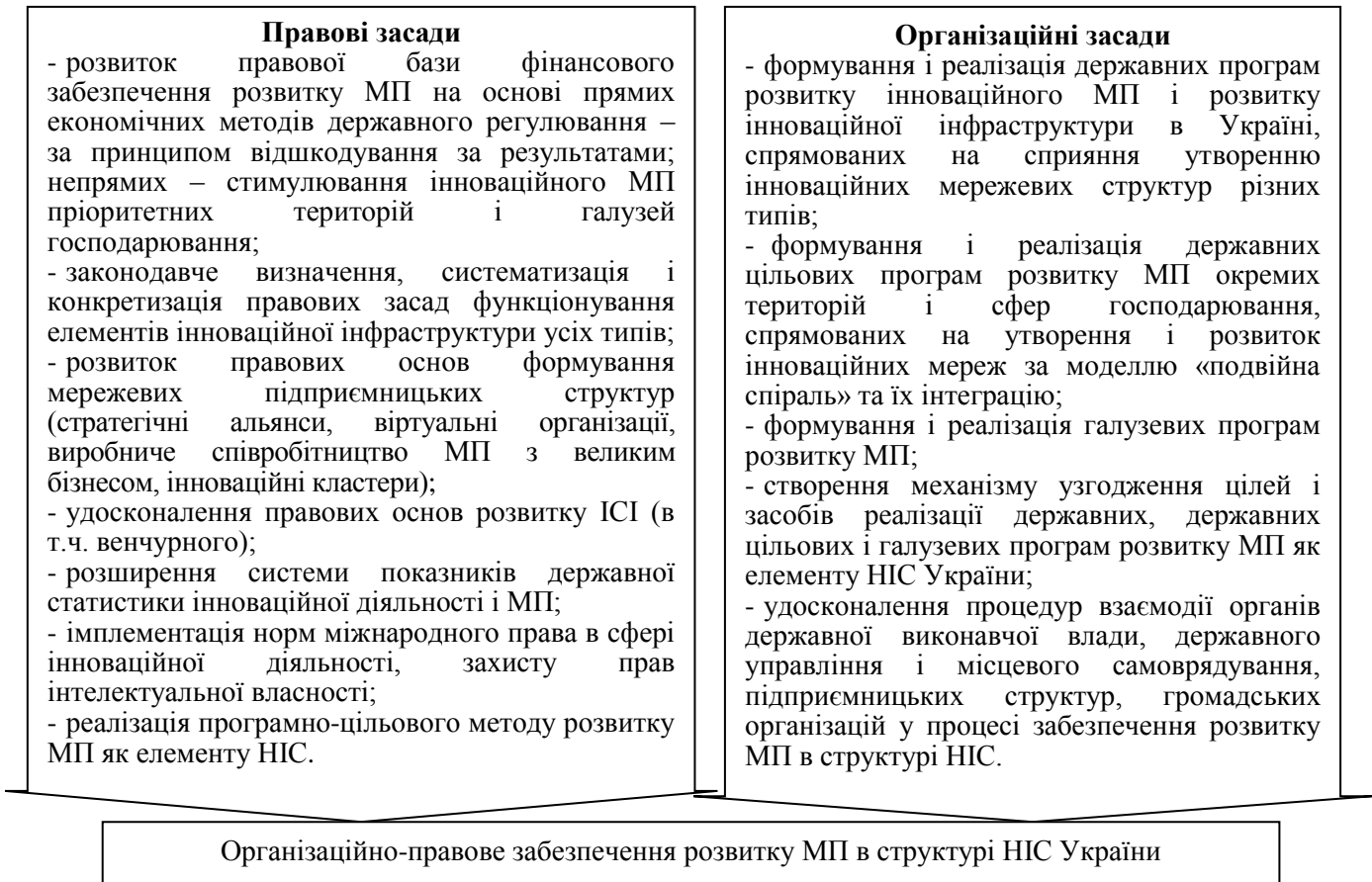

Рис. 3. Формування організаційно-правового забезпечення розвитку МП в структурі НІС України

Реалізація запропонованих заходів сприятиме розвитку МП як структурного елементу вітчизняної НІС, що дозволить у короткостроковій перспективі (3 роки) підвищити питому вагу інноваційно активних підприємств у загальній їх кількості на 0,65%, обсяги реалізованої інноваційної продукції – на 1,05 % (або на 269,5 млн грн), а у довгостроковій – підвищити результативність НІС України за рахунок прискорення її структурно-функціональної трансформації до моделі «потрійна спіраль».

ВИСНОВКИ

Результатом виконаного дослідження є сукупність теоретичних, методичних і організаційних положень і практичних рекомендацій, що визначають концептуальні основи та шляхи вирішення актуального науково-практичного завдання – розвитку МП як елементу структури НІС України. Зміст основних висновків і рекомендацій полягає в такому.

1. На основі систематизації теоретичних підходів до визначення поняття «національна інноваційна система», аналізу сутності і ключових рис існуючих моделей НІС обґрунтовано необхідність створення умов для виникнення і становлення мережеских структур всередині існуючої ієрархічної структури НІС України. Головна ціль структурної трансформації вітчизняної НІС, сформульована як забезпечення реалізації основної мети і функцій НІС України шляхом підвищення її адаптивності до тенденцій і закономірностей розвитку макро- і мегаекономічної

систем за рахунок оптимізації структури і випереджувального підходу до реалізації моделі «потрійна спіраль», конкретизована у шести підділях. Визначені ключові сфери стимулювання діяльності суб'єктів МП за етапами ЖЦП.

2. За результатами узагальнення світового досвіду розбудови НІС і методів та інструментів стимулювання розвитку МП як її структурної складової систематизовано і конкретизовано напрями застосування прямих і непрямих методів державного регулювання розвитку МП. Це дозволило розвинути теоретико-методичний підхід до структурної трансформації НІС на основі розвитку МП, в якому виділено аналітико-прогностичний, концептуально-стратегічний, регуляторний, моніторинговий етапи і розкрито їхній зміст.

3. За результатами діагностики стану МП і його впливу на розвиток НІС України розвинуто інформаційно-аналітичне забезпечення виявлення проблем розвитку МП як елементу НІС за рахунок виявлення істотного прямого зв'язку між кількісними показниками розвитку малих підприємств, збільшенням їх частки у структурі МП та зростанням обсягів реалізованої інноваційної продукції. Однак тіснота зв'язку між кількістю впроваджених нових технологічних процесів і кількістю видів освоєної інноваційної продукції з тими ж факторами слабка. Зростання кількості ФОП справляє позитивний ефект на показники інноваційної діяльності, а зростання їх питомої ваги у структурі економіки – негативний. Відмічається значна регіональна диференціація розподілу малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб населення. Застосування методу рангової кореляції Спірмена виявило статистично значущий зв'язок з рівнем значущості 5% лише між рівнем концентрації малих підприємств по регіонах та кількістю промислових підприємств, які впроваджували інновації; кількістю видів освоєної інноваційної продукції та впроваджених технологічних процесів. Найвища кількість впроваджених нових технологічних процесів відмічається у регіонах, де вони супроводжувалися організаційними інноваціями.

4. Визначені ключові напрями вивчення інституціональних передумов розвитку МП як елементу НІС: розвиненість інноваційної інфраструктури; ступінь розвитку інтегрованих структур і партнерських зв'язків в сфері інноваційної діяльності; економічні методи державного стимулювання інноваційного МП; рівень розвитку системи позабюджетних установ фінансової підтримки інноваційного МП. Проведений за цими напрями аналіз дозволив обґрунтувати принципи забезпечення інституціональних передумов розвитку МП як її елементу, а саме: формування дієвих мережевих структур за рахунок стимулювання підприємницької ініціативи; територіально-галузевий підхід у формуванні кластерної політики держави; програмно-цільовий метод регулювання розвитку МП в структурі НІС; розширення комплексу економічних методів регулювання розвитку МП як елементу НІС; пріоритетність розвитку інститутів спільного інвестування інноваційного МП.

5. Запропоновані і обґрунтовані концептуальні положення розвитку МП в структурі вітчизняної НІС, які базуються на сформульованому в роботі вихідному теоретико-методологічному постулаті: забезпечення випереджувального підходу до структурної і функціональної трансформації НІС України до моделі «потрійна спіраль» за рахунок регулювання розвитку МП як її елементу шляхом забезпечення

інституціональних передумов становлення мережевих структур як основи інтеграції елементів НІС та безперервності процесу «генерація знань – впровадження інновацій». Концептуальні положення на методичному рівні базуються на визначеному комплексі цілей, принципах і етапах розбудови НІС на основі розвитку МП і диференціюються залежно від ключових сфер стимулювання діяльності суб'єктів МП за фазами, стадіями і етапами ЖЦП, а також конкретизуються на інструментальному й організаційному рівнях.

6. Удосконалені методичні положення щодо державного регулювання структурно-функціонального розвитку НІС, які передбачають диференціацію методів і інструментів державної політики стимулювання розвитку МП на основі територіально-галузевого підходу за трьома пріоритетними напрямками (формування різних типів мережевих структур залежно від особливостей територіального і галузевого розвитку; створення передумов розвитку МП як структурних ланок НІС, що забезпечують інтегрування існуючих інноваційних мереж України; утворення суб'єктами МП мережевих структур як основи формування інноваційних кластерів різних типів), а також впровадження методичного підходу до формування МПС.

7. Удосконалено організаційно-правове забезпечення розвитку МП в структурі НІС України, що досягається за рахунок реалізації запропонованих в роботі напрямів розвитку правових і організаційних засад, спрямованих на реалізацію випереджувального підходу до розбудови вітчизняної НІС за моделлю «потрійна спіраль».

8. В цілому проведене дослідження дало змогу поглибити теоретичні уявлення про сутність НІС і роль МП у її структурному розвитку і розвинути методичні засади структурної трансформації НІС на основі розвитку МП, концептуально визначити шляхи і засоби розвитку МП в структурі НІС, удосконалити методичні засади державного регулювання розвитку МП як елементу НІС і організаційно-правове забезпечення його реалізації, що дозволить збільшити частку інноваційно активних підприємств у загальній їх кількості на 0,65 %, обсяги реалізованої інноваційної продукції – на 1,05 % (269,5 млн грн), що сприятиме підвищенню результативності вітчизняної НІС за рахунок прискорення реалізації моделі «потрійна спіраль» в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті у наукових фахових виданнях та виданнях,
внесених до наукометричних баз даних:*

1. Шкрабак І. В. Методичний підхід до оцінки впливу характеристик НІС на розвиток підприємництва / І. В. Шкрабак, О. В. Ахунзянов // Молодий вчений¹. – Херсон : Гельветика, 2016. – № 5 (32). – С. 200-203 (0,6 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано теоретичні положення оцінювання взаємозалежності процесів розвитку НІС і МП (0,5 ум.-друк. арк.)*

¹Включено в базу даних Російського індексу наукового цитування (РІНЦ), входить до міжнародних наукометричних баз ScholarGoogle, OAJI, Cite Factor, Research Bible, Index Copernicus.

2. Шкрабак І. В. Мале підприємництво як елемент інфраструктури НІС України: стан і перспективи/ І. В. Шкрабак, О. В. Ахунзянов // Держава та регіони : науково-виробничий журнал Класичного приватного університету. – Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2015. – № 6 (87). – С. 21–26. – (Серія «Економіка та підприємництво») (0,5 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: виявлено тенденції розвитку, розкрита роль МП у структурній розбудові НІС (0,3 ум.-друк. арк.).*

3. Ахунзянов О. В. Концептуальні засади та організаційно-методичне забезпечення розбудови НІС України на засадах розвитку малого підприємництва [Електронний ресурс] / О. В. Ахунзянов // Ефективна економіка. – 2016. – № 1. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>. (0,55 ум.-друк. арк.).

4. Ахунзянов А. В. Особливості формування і розвитку підприємництва в Україні/ О. В. Ахунзянов // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства: зб. наук. праць Донецького держ. ун-ту управління. – Донецьк, 2013. – Т. XIV. – С. 302–307 (Серія «Економіка»; вип. 278) (0,5 ум.-друк. арк.).

5. Ахунзянов А. В. Управление развитием сетевой предпринимательской структуры: система и стратегия / А. В. Ахунзянов // Прометей: зб. наук. праць. – Донецьк, 2012. – Вип. №3 (39). – С.107– 113 (0,65 ум.-друк. арк.).

6. Ахунзянов О. В. Дослідження мережевих форм розвитку підприємницьких структур / О. В. Ахунзянов // Маркетинг: теорія і практика: зб. наук. праць Східноукраїнського нац. ун-ту імені Володимира Даля. – Луганськ: СНУ ім. Володимира Даля – 2012. – № 7 (178). – С.25– 31(0,5 ум.-друк. арк.).

7. Ахунзянов А. В. Формирование и развитие сетевой предпринимательской структуры в современных условиях / А. В. Ахунзянов // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький, 2011. – № 6. – Т. 2. – С. 195–199 (0,6 ум.-друк. арк.).

Матеріали наукових конференцій

8. Ахунзянов О. В. Організаційно-методичні підходи до стимулювання розвитку суб'єктів малого підприємництва в структурі НІС України / О. В. Ахунзянов // Dezvoltarea sistemelor sociale și economice într-un mediu competitiv la nivel global: tez. conf. științ. internaț. (29 februarie 2016, Chișinău). Partea a doua. – Chișinău : Universitate din Stat din Moldova, 2016. – P. 35–37 (0,2 ум.-друк. арк.).

9. Смерічевський С. Ф. Особливості сучасних корпоративних структур в українській економіці / С. Ф. Смерічевський, О. В. Ахунзянов // Економіко-культурологічне позиціонування України в світовому глобалізованому просторі: зб. матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (14-15 лютого 2016 р., м. Кошице, Словаччина). – Кошице, 2016. – С. 148-150 (0,25 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: узагальнення особливостей корпоративних структур як елементу НІС (0,15 ум.-друк. арк.).*

10. Ахунзянов О. В. Розвиток національної інноваційної системи України / О. В. Ахунзянов // Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності: тези доп. III міжнар. наук.-практ. конф. (10–12 грудня 2015 р., м. Кременчук). – Кременчук : КНУ імені Михайла Остроградського, 2015. – С. 182–183 (0,2 ум.-друк. арк.).

11. Ахунзянов О. В. Роль підприємницьких мереж на споживчому ринку /

О. В. Ахунзянов // Маркетинг на міжнародних ринках товарів і послуг: глобальні аспекти: тези доп. міжнар. наук.-практ. -конф. (22 – 23 лютого 2012 р., Україна – Словаччина). – Донецьк: ДонНУЕТ, 2012. – Том 2. – С.15–17 (0,2 ум.-друк. арк.).

12. Ахунзянов О. В. Сітьові форми взаємодії в підприємницькій діяльності/ О. В. Ахунзянов //Маркетинг-дайджест: тези доп. міжнар. наук.-практ. інтер.-конф. викладачів, аспірантів та студентів (24-25 листопада 2011 р., Донецьк). – Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. – Том 2.– С. 228–230. (0,2 ум.-друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Ахунзянов О. В. Розвиток малого підприємництва в структурі національної інноваційної системи України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2016.

В дисертації запропоновано розв’язання завдання щодо поглиблення теоретичних засад, удосконалення методичних підходів і організаційних положень розвитку МП в структурі НІС. Зокрема, узагальнено теоретичні підходи до розуміння сутності НІС і ролі МП у її структурному розвитку на основі визначення головної цілі її структурно-функціональної трансформації. Розвинуто теоретико-методичний підхід до розбудови НІС шляхом стимулювання розвитку МП, в якому виділено чотири основні етапи. Розвинуто інформаційно-аналітичне забезпечення виявлення проблем розвитку МП як елемента НІС України на основі аналізу його якісних і кількісних параметрів, тенденцій динаміки, впливу на показники інноваційного розвитку країни із застосуванням методу рангової кореляції Спірмена. Удосконалено науковий підхід до реалізації цілей структурної трансформації НІС за рахунок обґрунтування принципів забезпечення інституціональних передумов розвитку МП як її елемента. Запропоновано концептуальні положення розвитку МП в структурі вітчизняної НІС, сформовані відповідно до сформульованого вихідного теоретико-методологічного постулату. Удосконалені методичні положення державного регулювання розвитку НІС шляхом диференціації методів і інструментів стимулювання розвитку МП за пріоритетними напрямками і методичного підходу до формування МП. Удосконалено організаційно-правове забезпечення розвитку МП в структурі НІС України.

Ключові слова: *мале підприємництво, національна інноваційна система, структурно-функціональна трансформація, цілі, принципи, інституціональні передумови, концептуальні положення, мережева підприємницька структура, організаційно-правове забезпечення.*

АННОТАЦИЯ

Ахунзянов А. В. Развитие малого предпринимательства в структуре национальной инновационной системы Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2016.

В диссертации предложено решение актуального научного задания относительно развития теоретических основ, совершенствования методических подходов и организационных положений развития МП в структуре НИС.

Выделены два теоретических подхода к определению сути понятия «национальная инновационная система»: государственный (систематические взаимосвязи государственной политики в инновационной сфере с институциями генерации, трансформации и реализации нового знания) и структурный (упорядоченная совокупность ее элементов и составляющих, взаимосвязей между ними, определяющая функциональные свойства системы). Обосновано, что модель «тройная спираль» является объективно определенным результатом эволюционного развития НИС с полным жизненным циклом инноваций, что требует новых подходов к структурно-функциональному развитию отечественной НИС в целях создания условий для возникновения и становления сетевых структур внутри существующей иерархической. Определена главная цель структурной трансформации НИС: обеспечение реализации основной цели и функций НИС Украины путем повышения ее адаптивности к тенденциям и закономерностям развития макро- и мегаэкономической систем за счет оптимизации структуры и опережающего подхода к реализации модели «тройная спираль», которая конкретизирована в подцелях второго уровня. Обоснованы роль и место МП в реализации целей структурного развития НИС. Уточнено содержание отдельных этапов и определены ключевые сферы стимулирования деятельности субъектов МП в соответствии с фазами, стадиями и этапами ЖЦИП. Получил развитие теоретико-методический подход к структурной трансформации НИС на основе развития МП, в который предусматривает аналитико-прогностический, концептуально-стратегический, регуляторный и мониторинговый этапы и стимулирование развития МП на различных фазах, стадиях, этапах ЖЦИП.

Получило развитие информационно-аналитическое обеспечение выявления проблем развития МП как элемента НИС Украины с использованием метода ранговой корреляции Спирмена. Определены тенденции развития МП в структуре НИС, установлена существенная прямая связь между количественными показателями развития МП, увеличением их доли в структуре экономики и ростом объемов реализованной инновационной продукции. Установлен положительный эффект роста количества физических лиц-предпринимателей на показатели инновационной деятельности и отрицательный – увеличение их удельного веса в структуре экономики. Выявлена статистически значимая взаимосвязь между уровнем концентрации МП по регионам Украины и количеством промышленных предприятий, внедряющих инновации; количеством видов освоенной инновационной

продукции и внедренных новых технологических процессов, наибольшее количество которых отмечено в регионах, где активно внедрялись организационные инновации. Определены направления анализа институциональных предпосылок развития МП в структуре НИС: степень развития инновационной инфраструктуры, а также интегрированных структур и партнерских связей в сфере инновационной деятельности, экономические методы государственного стимулирования инновационного МП, степень развития системы внебюджетных организаций финансовой поддержки инновационного МП. Сформулированы принципы обеспечения институциональных предпосылок развития МП как элемента НИС: формирование действующих сетевых структур путем стимулирования предпринимательской инициативы; территориально-отраслевой подход к формированию кластерной политики государства; программно-целевой метод регулирования развития МП в структуре НИС; расширение комплекса экономических методов регулирования развития МП как элемента НИС; приоритетность развития институтов совместного инвестирования инновационного МП.

Впервые обоснованы и предложены концептуальные положения развития МП в структуре НИС, направленные на обеспечение опережающего подхода к структурно-функциональной трансформации НИС Украины в модель «тройная спираль» в соответствии с определенными в работе целями, принципами, этапами развития НИС на основе стимулирования МП. Усовершенствованы методические положения государственного регулирования структурно-функционального развития НИС на основе территориально-отраслевого подхода, реализованного в трех приоритетных направлениях: формирование различных типов сетевых структур в зависимости от особенностей территориального и отраслевого развития; создание предпосылок развития МП как структурных звеньев НИС, обеспечивающих интеграцию существующих инновационных сетевых структур; содействие созданию субъектами МП сетевых структур как основы формирования инновационных кластеров. Предложен методический подход к формированию сетевой предпринимательской структуры, в котором выделены этапы: развития организационной структуры и стратегического потенциала, выхода на новые рынки и роста масштабов деятельности; проектирования сетевой организационной структуры; формирования сетевой предпринимательской структуры. Усовершенствовано организационно-правовое обеспечение развития МП в структуре НИС.

***Ключевые слова:** малое предпринимательство, национальная инновационная система, структурно-функциональная трансформация, цели, принципы, институциональные предпосылки, концептуальные положения, сетевая предпринимательская структура, организационно-правовое обеспечение.*

SUMMARY

Ahunzyanov O.V. Development of Small Business in Structure of the National Innovation System of Ukraine. – As a manuscript.

The thesis for obtaining a degree of Candidate of Economic on specialty 08.00.03 – national economy and state economic regulation. – Donbass State Engineering Academy of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2016.

Solving the task of deepening theoretical principles and improving methodological approaches and organizational regulations of SB in the structure of the NIS were proposed in the thesis. In particular, the theoretical approaches to understanding the essence of NIS and role of SB in its structural development by identifying the main goal of structural and functional transformation were generalized. It was developed the theoretical and methodical approach to construction of NIS by encouraging development of SB in which four main stages were highlighted. The information and analytical support for identification of problems of development of SB as a part of NIS of Ukraine was improved on the basis of analysis of qualitative and quantitative parameters, trends, dynamics, assessment its impact onto innovative development of the country using the method of Spearman's rank correlation. The scientific approach to achieve the objectives of the structural transformation of NIS based on the principles of institutional prerequisites of SB as its element was improved. The conceptual provisions of regulation of SB development in the structure of the national NIS were proposed in accordance with the originally formulated theoretical and methodological postulate. The methodical provision of state regulation of NIS development through differentiation methods and tools for stimulating the development priorities of SB and methodical approach to the formation of the SB were advanced. The organizational and legal support of SB in the structure of NIS of Ukraine was improved.

Keywords: *small business, national innovative system, the structural and functional transformation objectives, principles, institutional background, conceptual program, network business structure, organizational and legal support.*

Підписано до друку 22.09.2016. Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0,9.
Обл.-вид. 0,9. Друк лазерний. Зам. № 595. Накл. 100 пр.

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Академічна (Шкадінова), 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1633 від 24.12.2003

